Etnismo

N-RO 8 INFORMILO PRI ETNAJ PROBLEMOJ 31. 12. 1974

Ĉu 3.000 sufiĉas por ĵurnalo?

(Vidu p. 2: "Kataluna ĵurnalo")

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
SANTA COLOMA
ANDORRA LA VELLA
TELÈFON: 225 06 (5 línies)
TELEX: 224
IMPRIMEIX: [illegible]
AUTORITZACIONS LEGALS

POBLE ANDORRÀ
DIARI INDEPENDENT

Director: ANTONI SEMENTE I RIBA

Prou: 10 ptes. - 0'90 fr

ABONAMENTS	PTES.	FRS.
Mensual	260	22
Trimestral	780	66
Semestral	1560	132
Anual	3120	264

L'AJUNTAMENT DE BARCELONA I EL CATALA

En la nostra secció "Països Catalans" de l'edició d'ahir, de la mateixa forma que la majoria dels diaris barcelonins, ens fèiem ressò de la notícia —trista, anguniosa i tremendament lamentable— segons la qual el Ple Municipal de Barcelona no aprovà un pressupost de cinquanta milions de pessetes, destinat a l'ajut i promoció de la llengua i cultura catalana mitjançant la "Fundació Cultural Catalana". Aparentment, la xifra pot ésser considerada d'extraordinària i molt quantiosa. No pot, però, espantar ningú. En primer lloc, perquè tot el que es faci destinat a la iniciativa de suport de la llengua i la cultura catalanes, ateses les circumstàncies actuals i l'abatiment que ha patit al llarg de la seva història, és poc. Després, tenim el fet sorprenent que l'import total del pressupost de l'Ajuntament de Barcelona arriba a la quantitat de més d'onze mil milions de pessetes. Per tant, cinquanta milions al costat del total del pressupost és quasi una despesa insignificant. Uns quants homes, carregats de bona fe, lluitaren en favor d'aquest capital finalment, s'aprovà l'import de sortint-ne, però, derrotats i amb una retallada considerable ja que, deu milions de pessetes destinats a la llengua i cultura catalana.

Barcelona ha estat, de sempre, considerada com "Cap i Casal" de Catalunya. Reputació que no s'ha dedicat a aquella ciutat per gentilesa, inclinació o estima. Ha estat per mèrits propis de la capital i, especialment, de la seva gent. Ara, l'Ajuntament de Barcelona ha donat una bufetada —crua i inoportuna— a uns sentiments, a unes necessitats, a unes reivindicacions que no poden mancar en l'esperit de totes aquelles persones que pretenen lluitar per la construcció d'un futur sòlid de la llengua i la cultura catalanes. Es demanava una quantitat que equival al cinc per cent del total pressupostat. No es va arribar a un acord i, el que és pitjor, l'alcalde de Barcelona impedí a un conseller que emprés el català per al seu parlament en defensa, precisament, de la llengua que ha estat de sempre —almenys així calia dopesar-ho— de la Ciutat de Barcelona.

A la Plaça de Sant Jaume hi ha caigut una tempesta d'aigua freda. Si fa uns dies comentàvem amb joia l'aparició —després de més de trenta anys— de la senyera catalana en els balcons principals dels edificis oficials de la ciutat, ara hem de lamentar un cop baix donat amb traïdoria i mala fe als interessos d'una cultura.

Malgrat, però, l'Ajuntament de Barcelona i la manca d'assenyat criteri de la majoria dels membres que componen el Ple Municipal, els batecs del cor de la ciutat continuaren parlant en català. Una llengua clara que camina endavant amb pas ferm, malgrat l'amargura que produeix l'enveja i la incomprensió dels qui no entenen que parlar en català és més que un fet habitual i tradicional.

CONSELL DE REDACCIO

Conferència de l'eminent advocat i professor Dr. Rovira Belloso, a la Sala d'Actes del M. I. Consell General

Avui, divendres, dia 7 de març, a les 10 del vespre i seguint amb l'interessant cicle de conferències de les «Segones Jornades de Reflexió Cristiana», tindrà lloc a la Sala d'Actes del M. I. Consell General (Edifici Bombers) i a càrrec del Dr. Rovira Belloso, advocat i eminent professor de la Facultat Teològica de Barcelona, una conferència sota el lema «Fe i Alliberament». De tots es prou coneguda l'erudicció del Dr. Rovira, així com els seus dots d'orador i la seva dinàmica personalitat, tot el que anuncia una vetllada interessant, que cap persona amant de les coses de l'esperit pot menysprear.

REDACCIO

15 PAISOS PARTICIPEN AL SEGON CIM FRANCO-AFRICA

Quinze països representats a títol divers, participaran al segon cim franco-africà que s'obrirà avui amb una jornada de retard, a Bangui, per tal d'examinar la situació econòmica mundial i els problemes de cooperació i de desenvolupament.

Certs països, entre els quals compten França, han escollit de delegar a la capital centreafricana, llur propi Cap d'Estat. Es també el cas de Senegal, Costa d'Ivori, Níger, Alt-Volta, Burundi i Ruanda, els representants dels quals arribaren ahir. Avui, el president Bongo arribarà a Bangui. El cim de Bangui ha estat retardat per ell, per a permetre-li de participar també a la conferència d'Alger, on s'havien reunit els representants dels països productors de petroli.

Togo, Mali i Zaire estaran representats per ministres i les Illes Maurici pel seu primer ministre.

Les illes Seychelles, que són encara una colònia britànica, seguiran la reunió com a simples observadors. — AFP

(Vegeu pàgs. 9 i 14)
PRINCIPALS ATACS DELS GUERRILLERS PALESTINS A ISRAEL, D'ENÇA DEL COMENÇAMENT DE LA GUERRA.

EN EL CONSELL EXTRAORDINARI D'AHIR:

La nacionalitat andorrana en un debat inacabat

Com ja s'informà àmpliament als nostres lectors, ahir es reuní a Casa de la Vall el M. I. Consell General, en sessió extraordinària. Cal remarcar de nou i com ja fa vuit dies, el fet de l'absència del M. I. Sr. Síndic General, motiu pel qual la presidència de la reunió estigué a càrrec del M. I. Sr. Sub-Síndic. No estigueren tampoc presents un conseller de Canillo —per malaltia— dos d'Ordino, dos de La Massana i un de Sant Julià de Lòria. La sessió s'inicià als voltants d'un quart d'onze del matí, i cal remarcar, malgrat la importància del tema del dia, la poca assistència de públic a la sala del Consell.

El Secretari General donà lectura a un projecte de Decret sobre regulació de la nacionalitat andorrana, essencialment en el que fa referència als extrems d'adquisició i pèrdua de la mateixa, que fou comentat i debatut punt per punt per part dels MM. II. Srs. Consellers. El tractament del tema durà tot el matí i les intervencions dels Srs. Consellers foren objecte, en molts casos, d'àmplia i llarga discussió per un nombre determinat dels membres de la M. I. Corporació, sense poder dir, dissortadament, que la majoria intervingués directament en els debats, suggerint, com és desitjable, opinions i idees per a un millor esclariment de la qüestió.

En primer lloc, es tractà de les formes d'adquisició de la nacionalitat andorrana. Substancialment, sembla que el projecte no diferirà gaire de les disposicions legals en vigor actualment, llevat de la introducció d'algunes variacions en el que fa referència a la primera generació —que es pot dir desapareix completament— i l'adquisició de la nacionalitat andorrana als súbdits nascuts a l'estranger puix sembla que, en aquest aspecte, l'esperit del M. I. Consell és eliminar l'adquisició de la nacionalitat als descendents d'andorrans nascuts a l'estranger en la segona generació, eliminant, també, la possibilitat d'adquirir-la en obtenir residència al país abans de la majoria d'edat. Aquest extrem suscità una llarga polèmica que, finalment, es decidí pel criteri de la majoria dels Srs. Consellers, que d'una manera tàcita es manifestaren a favor de la supressió. En aquest punt, cal remarcar un llarg debat suscitat entorn de la possibilitat d'equiparar els drets de transmissió de la nacionalitat andorrana que posseeix el pare als de la mare, sorgint dues tendències ben marcades, l'una a favor de la idea feminista —es recordà públicament que estem en l'Any Internacional de la Dona— i l'altre en contra d'aquesta igualtat per motius tècnico-jurídics.

Un altre aspecte, que fou molt debatut, va ésser la possibilitat d'adquisició de la nacionalitat andorrana per adopció, fórmula fins ara desconeguda totalment en els textos legals sobre aquesta matèria. No es pogué arribar a un acord definitiu, atesa la divergència d'opinions, i s'acordà elaborar un informe sobre la legislació dels països veïns en matèria d'adopció, que serà sotmès a l'examen dels Srs. Consellers per a tractar de nou aquest aspecte en la propera reunió de l'Assemblea. Per raó de la llarga duració dels diferents debats i canvis d'impressions, als voltants de les dues de la tarda s'aixecà la sessió, acordant, però, que el tema de la nacionalitat andorrana serà motiu d'una nova deliberació en la pròxima sessió del Consell. Es d'esperar, i desitjar, que en aquesta nova ocasió, hi assistiran la majoria dels Srs. Consellers, i també el M. I. Sr. Síndic, així com un major nombre de públic.

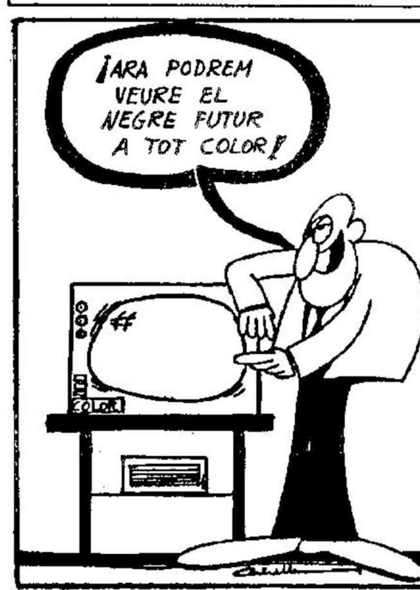
Cal fer esment, a més, que en el criteri del M. I. Consell sembla imperar el fet de la igualtat de drets per a tots els titulars de passaport andorrà en l'actualitat, eliminant definitivament la terminologia emprada de les diferentes generacions d'andorrans. També que en l'apartat destinat a la pèrdua de la nacionalitat andorrana, que serà sensiblement igual a la norma que regeix fins ara, s'inclou una lleu modificació en el que fa referència al compliment de servei militar a l'estranger —que quedaria limitat, potser, només a l'aspecte voluntari—, i s'afegeix una nova possibilitat de pèrdua de la mateixa que es resum a causa de sentència penal ferma en mèrits d'una condemna per algun delicte especial, com és, per exemple, la traïció. En aquest cas, els andorrans de nacionalitat adquirida perderien la nacionalitat, mentre que els originaris no podrien ésser susceptibles d'aquesta condemna, puix, aleshores, esdevendrien apàtrides.

La sessió de la tarda fou, quasi íntegrament, dedicada a decretar les diferents súpliques presentades. Després d'un breu descans, ja entrats al vespre, es tractà del tema del Centre Hospitalari Unificat i s'acordà mantenir contactes amb la Caixa Andorrana de Seguretat Social en aquest aspecte. Als voltants de les 22,00 hores s'aixecà la sessió.

Aquest és el resum del que succeí ahir en la Sala del Consell. S'esperava un acord definitiu sobre la nacionalitat andorrana. De moment existeixen apunts del que podrà ésser el criteri definitiu. Per tant, de moment, la nacionalitat andorrana és un debat inacabat.

(Del nostre corresponsal a Andorra la Vella)

l'acudit d'en [illegible]

KATALUNA ĴURNALO

Ja la sorto estas ofte stranga: Vivas pli ol 5 milionoj da katalunoj en Hispanio, minimume 200.000 en Francio kaj 10.000 en Italio, kaj neniu el tiuj grupoj disponas pri ĉiutaga gazeto en sia gepatra lingvo. Sed por 6.000 civitanoj de Andoro (kaj kelkaj miloj da katalunoj el Hispanio loĝantaj en la "Valoj") estas eldonata komplete katalunlingva ĵurnalo: POBLE ANDORRÀ (= Andora Popolo). Komence de februaro tiu ĵurnalo aperadis en 3.000 ekzempleroj kaj estis vendata, krom en la t. n. Princlando Andoro, ankaŭ en la najbaraj katalunlingvaj regionoj de Francio kaj Hispanio (ĝis Perpinjano kaj Barcelono) kaj eĉ en Tuluzo.

POBLE ANDORRÀ ekaperis la 1-an de decembro 1974 kaj estas samtempe la unua ĵurnalo de tiu ĉi ŝtateto kaj, post 35 jaroj, la unua katalunlingva ĉiutagaĵo. (En Barcelono oni estas preparanta katalunlingvan ĵurnalon, por kiu oni tamen bezonas - pro juraj kaj ekonomiaj kaŭzoj - minimume 30.000 abonantojn.) La unikaĵo de Andoro havas la formaton 28 x 40 cm, ampleksas 16 paĝojn, estas normale ilustrita kaj dediĉas apartajn rubrikojn al internacia politiko, katalunaj eventoj, andoraj problemoj (kun emfazo al agado de ŝtataj organoj), ĝenerala kulturo, sporto, arto kaj spektakloj. La komercaj anoncoj ne estas ĝene abundaj.

En numero 81 de 07. 03. 1975, kies internan titolpaĝon ni reproduktis en nia unua paĝo, la kunlaborantoj de POBLE ANDORRÀ informas precipe pri la ĵus okazinta la antaŭan tagon kunsido de la andora parlamento ("Ĝenerala Konsilantaro"), pri la eĥo de la decido de la barcelona urba konsilantaro <u>ne</u> subvencii la instruadon de la kataluna kaj pri la naftpproduktista konferenco en Alĝero.

La redakcio plurloke akcentas sian deziron servi al la tuta popolo. La leganto havas la impreson ke la artikolistoj estas sufiĉe malkontentaj pri kelkaj funkciuloj de sia ŝtato, al kiuj ili riproĉas daŭrigi la tradician politikon de prisilentado de gravaj aferoj.

Dum la ĉefartikolo de la menciita n-ro 81 traktas la parlamentan diskutadon pri la andora civitaneco (akiro, perdo, samrajteco de divers-generaciaj civitanoj kaj de viroj kaj virinoj), la redakcio insistas, komente, en n-ro 86 de 13. 03. 1975, p. 3, pri la nepra bezono de skribita konstitucio. Laŭ POBLE ANDORRÀ ekestis grava krizo en tiu ŝtato, interalie ĉar ne estas sufiĉe klare fiksitaj la kompetentecoj de la parlamento, de la registaro kaj de la du ŝtatestroj respektive ties konstantaj reprezentantoj. La ĵurnalistoj opinias ke ne sufiĉas - kiel faris la parlamento - proponi al la ŝtatestroj reformon, sed ke necesas kompleta renovigo de la bazo leĝa por rezultigi <u>ion aŭtentike andoran</u>.

La abonkotizo de POBLE ANDORRÀ estas 22,-- FF (1 monato), 66,-- FF (3 monatoj), 132,-- FF (duona jaro) kaj 264,-- FF (1 jaro) PLUS sendokostoj.

Petu specimenon ĉe: POBLE ANDORRÀ, Santa Coloma, Andorra la Vella, ANDORO.

Cetere, ekzistas, en la Internacia Lingvo, libreto pri tiu ĉi eta ŝtato:

> Jean Bacquer (traduko de Andre Ribot): La kun-princlando Andoro, lasta feŭda ŝtato; EFE, Marmande, 1962, 72 paĝoj, 13 x 18 cm, ilustrita.

Tamen, tiu ĉi verketo estas jam sufiĉe malaktualiĝinta .....

ALZACO

LA DIALEKTO NE MORTIS

Matematike la alzaca dialekto devintus malrapide, sed certe malaperi. Ĝi estas la natura komunikilo de kamparanoj. Sed, same kiel ĉie tra Francio, la nombro de kamparanoj en la du departementoj laŭlonge de la Rejno iom malkreskas. La uzo de la dialekto perdiĝas do laŭ la urbeciĝo de Alzaco.

Tiel ni kredis ĝis la lastaj jaroj. Hodiaŭ perforte necesas revizii tiun juĝon. La alzaca dialekto ankoraŭ ne mortis. Portata de tute novaj ideoj, ĝi ŝajne penetriĝas de nova forto. "Tutsimple, reveno al la fontoj," asertas Paul Stintzi, historiisto pri la regiono; "neniel temas pri forlaso de la nacia lingvo, sed pri sinfirmigo en la sino de tre vasta ensemblo."

S-ro Martin Allheilig, direktoro de la radi- kaj televidprogramoj en Strasburgo, deklaras: "Neniam dum la pasintaj jardekoj, niaj kunloĝantoj tiel zorgis la dialekton. Reveno al natura fonto korespondas, ŝajne, al reala kaj profunda bezono de la nuntempa homo. Kiam ĉio iras malglate, la dialekto helpas nin; ĝi disponigas al ni repertuaron tutplenan da saĝeco kaj juĝkapablo. Kaj, precipe, ni ne forgesu ke ĝi kunportas nedetrueblan bonhumoron. Dank' al ĝi, ni konservis sendifektan rir-povon, kiam pesimismo minacas nin, kiam moderna civilizacio daŭrigas sian samniveligon kaj senpersonecigon."

Malpermesita en la lernejoj

Jen bela venĝo far komunikilo, kiun - ne eblas tion nei - provis sufoki la centraj aŭtoritatoj kaj la Nacia Edukado!

Ekzemplas la lernejaj malplezuretoj, kiujn rakontas la kantisto Roger Siffer por firmigi sian "alzacanecon": "En la lernejo mi plurfoje estis devigita kopii la lernejan regularon en la franca, ĉar mi parolis alzace. Tio sufiĉas por diri ke mi sentas min pli alzaca ol franca."

Sed tio ne estis la sola punebleco dum la kvindekaj jaroj. En kelkaj klasoj, la instruistoj donis al lernanto kaptita dum li parolis la dialekton, bileton. Ĝi iris de mano al mano, kiam alia vorto estis aŭdita en la dialekto, kaj tiel plu ĝis la fino de la paŭzo. Kiu lasta tenis la bileton, ricevis azenĉapelon aŭ ion similan. Kompreneble, tiuj procedoj ne plu ekzistas, kaj la aferoj iomete evoluis.

"Dum longaj jaroj, en la lernejo kaj aliloke," pluklarigas Allheilig, "oni miskreditigis la dialekton. Onidire, ĝi estis barbara kaj senforma lingvomiksaĵo, ĵargonaĵo ne ebliganta korektan esprimon de penso aŭ sento. Oni diris tion tiel ofte kaj laŭte, ke la infanoj kaj eĉ la gepatroj tion kredis." Ni scias hodiaŭ ke elpuŝi el infanoesprimilon gepatran estas ege grava direktigo por la evoluo de ĝia personmeco. Ĝi efektive riskas perdon de la uzo de tiu lingvo. Ĝiaj emoj al natura esprimiĝo estas artefarite bremsataj. Rezuklte, la disvolviĝo de esprimado en la ĉefa lingvo, ĉi-kaze do en la franca, estas malhelpata, precipe se la infanoj naskiĝis en neklera medio.

La dialekto, malgraŭ ĝiaj malprogresoj, restas la gepatra lingvo de la plimulto de la alzacaj infanoj. eblas diri ke 85 ĝis 90 % el ili ankoraŭ estas dialekt-parolantoj, t. e. parolas ĝin en la ĉiutaga ivo aŭ simple komprenas ĝin. La franca lingvo, do, ne povas esti instruata al ili same kiel al aliaj infanoj, kies gepatra lingvo ĝi efektive estas.

Multaj opinias nun, ke anstataŭ sufoki la gepatran dialekton dum la lernejaj jaroj (aŭ eĉ pli frue), taŭgus emfazi la faciligon kiun ĝi donas al lernado de la germana, kies regiona variaĵo ĝi fakte estas. Ĉar ĝis nun oni ne tiel faris, oni alvenis ĉe tiu mizera rezulto de alzacano kiu ne sufiĉe praktikis la francan, perdas la uzon de la gepatra dialekto kaj ne scipovas la germanan tiom kiom li povus.

La germana: hodiaŭ necesa

Tiu nekomforta situacio estas karakterizita de s-ro Holdérith, ĝenerala inspektoro de la Nacia Edukado: "Tio, kion ni plej ofte vidas, estas junaj alzacanoj el simplaj aŭ kamparaj medioj, kiuj ne kapablas esprimiĝi, ĉar oni ne instruis al ili paroli kaj ĉar ilia duobla "ŝanco" fariĝis duobla malfacilaĵo. Ĉar ili lernis la francan kvazaŭ gepatran lingvon kaj la germanan kvazaŭ fremdan."

Scipovo de la germana nuntempe fariĝas necese por la alzacanoj. Pli ol 20.000 el ili ĉiumatene transpasas la landlimon por labori en Svislando aŭ Germanio. La germana iĝas por ili laborlingvo, same por tiuj kiuj oficas, en Alzaco, en entreprenoj kun konstantaj rilatoj komercaj kun german-parolantaj landoj.

La ekonomia progreso de la orientaj departementoj ebliĝas pro intensigo de la interŝanĝoj kun FR Germanio kaj Svislando. Ĝi, konsekvence, postulas baziĝon sur ĝenerala instruado de la germana en ĉiuj alzacaj lernejoj, aliavorte sur vera dulingveco laŭ la svisaj kantonoj. Por tio, la plej malmultekosta solvo estus starigi instruon de la germana profitantan el la kono kaj praktikado de unu el ĝiaj lokaj variaĵoj, la alzaca dialekto.

Ekzakte tion ĉi proponas s-ro Holdérith per sia pedagogia metodo portanta lian nomon. Tiu aŭd-parola metodo, forĵetanta la tutan gramatikan komplikaĵaron, permesas al la junaj dialekt-parolantoj kaj eĉ al la aliaj ŝpari du jarojn en la studo de la germana. Kun la helpo de la du Ĝeneralaj Konsilantaroj alzacaj, ĝi eksperimentiĝis unuan fojon dum la studjaro 1972/73 en 16 klasoj de la kvara kurso en la departemento de Malalta Rejno kaj en 16 pliaj de Alta Rejno. Ĉiutaga duonhora studo kapabligis la lernantojn, post tri monatoj, esprimiĝi en la germana.

En 1973 / 74, la eksperimento estis etendita al 200 alzacaj klasoj, t. e. al sume proksimume 8.000 lernantoj. Probable la metodo ĝeneraliĝos en ĉiuj kvaraj kursoj de la du koncernataj departementoj post kvar aŭ kvin jaroj.

Por homoj kiel la membroj de la René-Schickelé-Kluboj (proksimume 600 kluboj fonditaj ekde 1968 kaj grupigantaj precipe instruistojn pri la germana kaj reprezentantojn de la mezaj socitavoloj), tiu reformo tamen havas la mison de troa prudenteco. Ili subtenas la ideon komenci instruadon de la germana ekde la infanvartejo, kaj ili protestas kontraŭ la fakto ke neniu el la 500 dulingvaj infanvasrtejoj de Francio situas en Alzaco aŭ la departemento de Mozelo. Ili do organizas tra la provinco "sovaĝajn" kursojn de la germana. Sed ilia agado, kiu disvolviĝas fakte ekster la kontrolo de la oficialaj instancoj, ne ĉiam estas aprezata.

La dialekto: unu el la lingvoj de Francio

La dialekto, do, donas aliron al la germana, kiu, siavice, fortigas la dialekton. Tion klarigis al mi s-ro Eugène Philipps, profesoro de la Eŭropa Instituto por Superaj Komercaj Studoj en Strasburgo: "La alzacaj dialektoj konservos sian vivoforton nur, se ili kapablos transpreni el la literatur-germana la elementojn necesajn por ke ĝi restu perfekte utiligebla komunikilo. Ne sufiĉa scipovo de la germana klarigas parte kial multaj el la dialekt-parolantoj - kaj precipe la junaj - ofte ne plu kapablas esprimiĝi en la dialekto, kiam la konversacio atingas pli altan nivelon. Kontraŭe al vaste akceptita opinio, ne temas pri la interna valoro de la dialekto."

Ĝeneraligo de la instruado de la germana ne havos alian efikon ol helpi la malfortajn dialekt-parolantojn. La alzaca ne mortinta? Pli ol iam ajn, la kondiĉoj ŝajnas kuniĝi por ke ĝi restu - plene - vivanta kaj por ke la provinco retrovu sian propran personecon.

(Jean-Claude Streicher en "L' Education", 28. 02. 1975; tradukis RT)

APENAŬ KONATA SLAVA LITERATURA LINGVO KAJ ĜIAJ PAROLANTOJ:

LA RUTENOJ EN JUGOSLAVIO

La nombro de la slavaj literaturaj lingvoj estas indikata diverse en kompendioj sciencaj kaj enkondukoj en slavistikon. Stanislaus Hafner, ekzemple, mencias 12 tiajn lingvojn: la eklezi-slavan, rusan, ukrajnan, belorusan, polan, soraban, makedonan, ĉeĥan, slovakan, slovenan, serbokroatan kaj bulgaran. La nombro ŝanĝiĝas depende de tio, ĉu oni konsideras la serban kaj kroatan du lingvoj aŭ unu sola lingvo kun du skribaj variaĵoj, plie, ĉu oni nomas la makedonan bulgara dialekto kaj ĉu la soraba estas unu lingvo aŭ konsistas el du lingvoj (malsupra soraba kaj supra soraba). Harald Haarmann, en sia libro "Soziologie der kleinen Sprachen Europas" (t. e. sociologio de la malgrandaj lingvoj de Eŭropo), listigas ankaŭ la kaŝuban kiel literaturan lingvon. Sed neniu el la grandaj slavistoj - nek Maximilian Braun nek André Vaillant nek Karel Horalek nek Rajko Nahtigal - mencias literaturan lingvon uzatan de pli ol 70 jaroj: la rutenan en Jugoslavio.

La jam menciita slavisto Hafner uzas jenan kriterion koncerne la slavajn literaturajn lingvojn: "Ĉiuj ĉi lingvoj - jen pli, jen malpli amplekse - estas portantoj de kulturo kaj civilizacio kiel lingvoj de la religio kaj eklezio, ŝtata vivo, filozofio, scienco, literaturo, juro, politiko kaj administracio ne nur en la ĉiutaga altnivela uzado, sed ankaŭ en la publika prezentiĝo, kodigita formulado, skriba fiksiĝo kaj same en arta formado."

Ĉio ĉi okazas en la rutena lingvo, kiu, krome, povas trarigardi pli longan tempon de oficiala uzado ol la makedona farita nur en 1944 literatura lingvo, kaj kiu havas same aŭ eĉ pli multajn parolantojn kiel / ol la soraba en Germana Demokratia Respubliko havas gepatralingvulojn.

Laŭ la lasta oficiala popolnombrado, en Jugoslavio ekzistas 25.000 rutenoj, el kiuj 20.000 vivas en la aŭtonoma provinco Vojvodino. Antaŭaj nombradoj kunigis la rute- nojn kun la ukrajnanoj: en 1948 - 37.140, en 1961 - 38.619.

La antaŭuloj de tiuj ĉi rutenoj venis, ekde 1746 el la supra-hungaraj Karpatoj, en la teritoriojn ĵus rekonkeritajn kontraŭ la turkoj, kien Maria Teresia vokis diversnaciajn el sia tuta regno. Ruski Krstur (rutene: Kerestur) kaj Kucura estis la unuaj rutenaj kolonioj kaj ankoraŭ hodiaŭ estas la plej grandaj centroj. De tiuj ĉi du "patrinaj" komunumoj la multinfanaj rutenaj familioj baldaŭ disvastiĝis kaj fondis en la Baĉko-regiono novajn vilaĝojn, ekz. Žabalj, Djurdjevo kaj Gospodjinci. Nun Kerestur havas pli ol 8.000 rutenojn, Kucura hacvas proksimume 4.000; en Kerestur la rutenoj ampleksas 98 % de la enloĝantaro, en Kucura 63 %, en Djurdjevo 49 %, kaj rutenaj minoritatoj vivas ankaŭ en Vrbas, Kula, Novi Sad kaj alialoke. Same en la regiono Siremo (serbe: Srem) troveblas diversaj lokoj, en kiujn rutenoj enmigris diversepoke, laste dum kaj post la 2-a mondmilito, kiam multaj rutenoj kaj ankaŭ ukrajnanoj transiris el Bosnio al Siremo. En Ŝid, Indjija kaj Berkasovo same kiel en la kroatiaj Vukovar, Petrovci kaj Mikluševci rutenoj ankoraŭ hodiaŭ relative multnombras.

En ĉiuj ĉi lokoj kaj en aliaj komunumoj ekzistas grek-katolikaj paroĥoj, kio kondukas nian rigardon al la signifo de la Unia Eklezio por tiu ĉi malgranda slava popolo. La unuaj koloniintoj venis jam kiel anoj de la Unia Eklezio, ĉar iliaj antaŭuloj jam en 1649 re-aliĝis, pere de la Unio de Užhorod, al Romo, de kie oni lassis al ili la orient-ekleziajn specialajn rajtojn plu permesantajn la pastran edzecon, la slavan liturgian lingvon kaj la Krizo-

stoman liturgion. Ĝis la 20-a jarcento la grek-katolika klarikaro estas defendanto de la rutenoj. Nuntempe la rutenoj havas, kadre de la diocezo Križevci, ampleksanta ĉiujn jugoslaviajn Unianojn, propran vikariaton en Kerestur. Ili ĉiam formis, kiel Uniaj katolikoj, memstaran grupon kaj tiel eskapis asimiliĝon. Tiu ĉi faktoro supozeble estas la plej grava por ekspliki la rutenan etnecon, ĉar sufiĉe multaj aliaj ekzemploj prilumas la signifon de la eklezianeco por la sudorient-eŭropaj etnoj. En Vojvodino, en tuja najbareco de la rutenoj en la vilaĝo Ostojićevo, ekzemple, ekzistas poloj ja ankoraŭ nun parolantaj famili-kadre la polan, sed oficiale konsiderataj slovakoj kaj havantaj propran slovakan elementan lernejon: Temas pri luteranoj, el la Baskidoj, aliĝintaj al la slovaka eklezio de la Aŭgsburga Konfesio.

La rutenoj de ĉiam nombras sufiĉajn pastrojn, ĉar needzeco estas libervola inter Uniaj patroj, kaj edziĝinta pastro ĝuas altan prestiĝon inter la rutenoj. Analogie al la pastro alparolata per "otec" (t. e. patro), lia edzino estas nomata "pani matka" (t. e. sinjorino patrino). La klerikoj, edukitaj en diversaj en- kaj eksterlandaj teologiaj altlernejoj, publikigis por siaj kredantoj serion da verkoj gepatralingvaj. En 1966 aperis katekismo ("Moja Vira" - mia kredo), dum postaj jaroj estis eldonita 5-voluma katekismo. Krom preĝ- kaj kantlibroj aperas ĉiujare la "Kršćanski Kalendar" (t. e. kristana kalendaro) kun diversaj kontribuoj pri la historio kaj folkloro de la rutenoj. Dum 1975 oni intencas eldoni eklezian gazeton.

Ĉar la rutenoj estas ŝtate agnoskita etno, ili ĝuas ŝtatan subtenon. Krom elementaj lernejoj kun rutena instrulingvo ekzistas rutena gimnazio en Kerestur. Kompare al ilia malgranda nombro, ilia gazetaro estas konsiderinda. Ĉiusemajne aperas por ili en Novi Sad la gazeto "Ruske Slovo" (t. e. rutena vorto). Por gejunuloj estas eldonata la ilustrita revuo "MAK", por infanoj "Pionirska zahradka". Propra literatura revuo "Svetlosc" kolektas ĉirkaŭ si la multajn aŭtorojn de tiu ĉi etno kaj peras al la rutenoj, en ilia gepatra lingvo, jugoslaviajn kaj tutmondajn literaturaĵojn. Inter la propraj aŭtoroj menciindas i. a. la lirikistoj Gavril kaj Osif Kostelnik, Miĥal Kovaĉ, Mitro Nad. Noveletojn verkas Evgeni Koĉiŝ (li skribas ankaŭ romanojn), Djuro Latjak kaj V. Ŝabov. La unua literatura reprezentanto estas G. Kostelnik, kiu - 17-jara - en 1903 publikigis sian poemaron "El mia valo". Post kiam en 1923 aperintis la unua rutena gramatiko, plimultiĝis literaturaĵoj. Post la dua mondmilito precipe Djura Varga, Mikola Koĉiŝ kaj Djura Papharhai akiris meritojn rilate sian gepatran lingvon kreante bone selektitajn ekipitajn legolibrojn por la rutenaj lernejoj kaj krome antologiojn de rutena beletro. M. Koĉiŝ aŭtoras sciencan gramatikon de tiu ĉi lingvo. - Radio Novi Sad sendas ankaŭ rutenajn programojn.

Post la dua mondmilito komenciĝis kaj dum la ĵus pasintaj jaroj revigliĝis polemikado pri la uzado de la skriba lingvo inter la rutenoj kaj la ukrajnanoj enmigrintaj, ĉirkaŭ 1900, en la tiutempe aŭstriajn Bosnion kaj Slavonion. En letero al la provinca komitato de la "Ligo de la Komunistoj" de Vojvodino, la ukrajnanoj pledis por enkonduko de la "ukrajna literatura lingvo". Replike la responsuloj de la eldonejo "Ruske Slovo" speciale emfazis ke "por la ruten-ukrajnanoj ekzistas du literaturaj lingvoj: la rutena kaj la ukrajna". (Tio spegulas la vidpunkton ke la rutena, kvankam origine formiĝinta al la ukrajna, ne plu konsidereblas kiel ties dialekto, sed ke la rutena estas apartiĝinta lingvo.) Nuntempe ekzistas, por la aŭtentikaj ukrajnanoj, ĉiumonata aldonaĵo ukrajnlingva en "Ruske Slovo".

Kvankam la jugoslaviaj rutenoj ampleksas nur malgrandan partonel ĉiuj rutenoj de la tuta mondo, ili ja tie ĉi plej klare evoluigis etnan konscion. La rutenoj de la Karpata Ukrajno, posedintaj inter la du mondmilitoj kiel sola popolo en tuta orienta kaj sudorienta Eŭropo politikan aŭtonomecon, kverele disiĝis en ruseman kaj ukrajneman tendencojn. Krome la slovakoj deklaris ilin "slovakoj de grek-katolika konfesio". Ekzemple la Bratislava gazeto "Slovenska Politika" skribis la 02. 09. 1926: "Tiu ĉi popolo [t. e. la rutenoj] estas niaj slovakoj, kiuj nomas sin , surbaze de sia grek-katolika religio, rusnakoj aŭ rutenoj. Sed tie ekzistas nek rusnakoj nek rutenoj, nur slovakoj de grek-katolika konfesio". Kaj en 1950 delegito de la Komunista Partio, en Prešov, diris: "Kvin jarojn post la milito ankoraŭ ni ne scias kiuj ni estas: rusoj, ukrajnanoj aŭ rutenoj. Tio estas skandalo." Multaj slovakoj konsideras la rutenojn ankoraŭ nun slovakoj.

Inter la multnombraj rutenaj enmigrintoj de Usono kaj Kanado progresas asimiliĝo. Tio videbliĝas speciale pro preskaŭ kompleta malapero de rutenaj publicaĵoj, kiuj iam estis tre disvastigitaj inter la grek-katolikaj kredantoj. Kvankam ekzistas kelkaj rutenaj grek-katolikaj diocezoj en la Nova Mondo, la diservo estas celebrata plej ofte anglalingve.

Komparante la jugoslaviajn rutenojn kun aliaj malgrandaj etnoj, ekz. kun laponoj aŭ ladinoj, ni konstatas ke ilia situacio estas ne malfavora. Ĝi ŝajnas havi eĉ pli vastan perspektivon ol tiu de la soraboj en GDR, kiuj estas ja eksterordinare subtenataj, sed tamen multe pli asimiliĝemas ol la rutenoj en Jugoslavio.

Rudolf Grulich

- -

"F R A N C I G I" K E B E K I O N ?

Unuarigarde povas ŝajni sensencaĵo. La kanada provinco Kebeko estas loĝata je 80 % de franc-lingvuloj. Temas pri pli ol 4 milionoj da homoj. Sed eĉ se oni aldonas la alian milionon da aliaprovincaj franc-lingvuloj, oni kolektas apenaŭ 3 % de la rtuta enloĝantaro de norda Ameriko. Do, la franca lingvo tie estas roketo en angla oceano. La situacion de la franc-lingvuloj plej klare komprenebligas rigardo al la lingvo de oficistoj en kebekaj entreprenoj:

El la personoj enspezantaj jare malpli ol	10.000	dolarojn	50 %	estas anglalingvaj.
" "	15.000	"	60 %	" "
" "	20.000	"	70 %	" "
pli ol	20.000	"	90 %	" "

En la lasta grupo troveblas nur triono vere dulingva. Videblas ke eĉ oficiala forta subteno al la franca lingvo ne povis eviti tian proporcion. La franca ĝuas la rangon de unua oficiala lingvo en Kebeko, kaj ĝi estas uzata en plej pura formo en la internaj rilatoj de la provincaj aŭtoritatoj, jes ja. La oficialaj dokumentoj devas esti franclingvaj, sed ili rajtas esti krome anglalingvaj. Pasintjare la provinca registaro, kiu disponas en la parlamento pri nekredebla plimulto de 102 seĝoj el 110, prezentis leĝprojekton, laŭ kiu la entreprenoj estu instigataj enkonduki la francan lingvon kaj ĉiutage praktiki ĝin. Tiajn francigitajn firmaojn oni rekompencos per atestiloj kaj per la ekskluziva rajto interrilati kun la registaro komerce. La leĝo kreas la "Region de la franca lingvo", kies tasko estas la plenumado de la franc-lingviga programo.

(Laŭ artikolo de J. C. en "Le Monde", 01. 12. 1974)

FRISOJ EN F.R.G.

Dum la federaci-germanaj provincoj Malsupra Saksio, Nordrejn-Vestfalio kaj Ŝlesvigo-Holstinio komune kun la urbo-provincoj Brem,eno kaj Hamburgo ampleksas la platdiĉojn (kies orientaj branĉoj loĝas en norda GDR), la plej norda provinco - Ŝlesvigo-Holstinio - enhavas du pliajn etnajn minoritatojn: la nordfrisojn kaj la danojn.

[En] tiu ĉi provinco vivas 2,5 milionoj da homoj relative maldense (meza denseco en ŜH: 164/kvkm, en tuta FRG: 249/kvkm), kaj la distrikto Nordfrislando (ĉefurbo: Husum) havas proksimume 165.000 enloĝantojn, el kiuj 60.000 estas frisdevenaj. Tamen, nur proksimume dek mil frisdevenantoj fakte scipovas kaj praktikas la frisan lingvon, t. e. pli precize iun el la 8 aŭ 9 nordfrisaj dialektoj. Cetere, tian dialekton oni parolas ankaŭ sur la insulo Helgolando, kiu - administre - apartenas al la ŝlesvig-holstinia distrikto Pinneberg. La nordfrisa estas preskaŭ ekskluzive limigita al la rolo de hejma lingvo, kvankam ja ekzistas iom da literaturo en diversaj dialektoj.

La ĉefan branĉon de la frisa lingvo - la okcident-frisan de la nederlanda provinco Frislando - ETNISMO jam menciis en numero 4. La tria branĉo estas preskaŭ formortinta: La orient-frisan - t. e. ties lokan formon de Saterlando - parolas ankoraŭ proksimume 1.000 personoj en tri komunumoj (Strücklingen, Ramsloh kaj Scharrel) de la malsupra-saksia ĉefdistrikto Oldenburgo, do eĉ ekster la striktasenca Orienta Frislando. Nu, eĉ en la saterlanda frisa ekzistas kelkaj literaturaĵoj por infanoj.

Pasintan someron okazis tutfrisa studenta kunveno en Nordfrislando, en kies fino oni akceptis jenan tekston:

"R E Z O L U C I O de Risum de la 11. 08. 1974

La partoprenantoj de la 9-a Interfrisa Studenta Konferenco en Risum / Nordfrislando de 03. 08. ĝis 11. 08. 1974 - okcident-, orient- kaj nordfrisaj studentoj - estas konvinkitaj ke la lingvo kaj kulturo de la nordfrisoj pasinta- kaj nunatempe ĝis la hodiaŭa momento ricevis, de la publikaj institucioj nek la necesajn financan kaj moralan subtenon nek la leĝan sekurigon.

Baze de tiu ĉi konstato ni postulas ke:

1. estu starigita senprokraste katedro pri la frisa lingvo kadre de la Nordeŭropa Instituto en la Christian-Albrechts-Universitato en Kiel, post interkonsultado kun kompetentaj sciencistoj kaj studentoj pri frisa filologio de en- kaj eksterlando. Tiu ĉi katedro havu jenajn kompetentecojn:
   a) ordinara studado kun la ebleco enskribiĝi pri la frisa lingvo kiel ĉefa resp. kroma studfako kaj precipe fini tiajn studojn per la ŝtata ekzameno;
   b) nur tiel ni vidas garantion por preparado de instruistoj pri la frisa en gimnazioj;
   c) tiel ni, krome, vidas garantion por plenumo de la tasko, donita al Ŝlesvigo-Holstinio, de pretigo de la tut-nordfrisa vortaro.
2. estu starigita en la pedagogia altlernejo de Flensburgo katedro pri la frisa por la ĉefa resp. kroma studfako por tie prepari instruistojn por la instruado de la frisa en antaŭ-, elementaj, aliaj duagradaj kaj profesi-lernejoj.
3. estu enkondukita la frisa kiel oficiala instru-objekto por frisaj lernantoj en la lernejoj de Nordfrislando inkluzive de Helgolando.

Premisoj por tio estas:

a) la senprokrasta kreado de adekvataj instruiloj kaj tiucela financa subteno;
b) kreo de la ebleco efektivigi finekzamenojn skribe kaj parole en la frisa;
c) la starigo de ofico de pedagogia konsilisto prefere en la Nordfrisa Instituto en Bredstedt.

Ni opinias ke la frisa lingvo estu agnoskita kiel memstara, samrajta kaj proprakultura lingvo, kaj ni konsideras la realigon de la ĉi-supraj postuloj unua paŝo survoje al tiu samrajteco.

Risum, la 11-an de aŭgusto 1974

[Sekvas la subskriboj de 32 partoprenintoj.]"

(La rezolucio estas tradukita surbaze de la germlingva versio aperinta, apud la diversaj frisaj versioj, en la stencilita bulteno FRISICA NOVA, n-ro 16 de 16. 01. 1975, p. 7/8.)

Fine de 1974 la "Laborgrupo de nordfrisaj studentoj" en la universitato de Kiel sendis la rezolucion de Risum kaj demandaron al 77 diversgradaj lernejoj en Nordfrislando. La demandoj estis jenaj:

1. Ĉu vi starpunktas pozitive aŭ negative pri la rezolucio?
2. Ĉu vi aŭ iu el viaj gekolegoj pretus instrui la frisan?
3. Kio estus, viaopinie, la premiso por instruado pri la frisa en via lernejo?
4. Ĉu vi aŭ iu el viaj gekolegoj pretus kunagi en ellaborado de frisa instruplano?
5. Ĉu vi aŭ iu el viaj gekolegoj pretus kunagi en ellaborado de instruiloj?

Antaŭ la mezo de januaro 1975 respondintis jam 19 lernejoj, do proksimume 25 %. La provizora rezuilto de la enketo estas jene resumebla: La plej granda parto de la respondintoj pozitive starpunktas pri la rezolucio. 5 aŭ 7 geinstruistoj pretas kunlabori pri instruplano kaj lerniloj. Pluraj lernejoj respondis ke premiso por instruado pri la frisa lingvo estas la ekzisto de kompetenta instruisto kaj tiudirekta deziro flanke de la gelernantoj kaj gepatroj.

Cetere, en tuta Nordfrislando ekzistas nur UNU lernejo, en kiu oni instruas la frisan kaj eĉ en la frisa mem. Temas pri elementa lernejo en Risum.

(Laŭ FRISICA NOVA, n-ro 16 / 16. 01. 75, p. 25 - 29)

+ +

"The Guardian" de 10. 12. 1974 raportas:

LA KIMRA NEGLEKTATA

En Gwynedd - nova graflando kreita ..... pasintan aprilon per kunmeto de Caernarvon, Merioneth kaj Anglesey - zorgo pri la pozicio de la kimra lingvo ekestis koncerne la regionan eduk-administracion.

Dulingvaj vojindikiloj, kondukpermesiloj kaj ĉeflibroj nun estas konataj trajtoj de tiu ĉi plej kimra regiono de tuta Kimrio. Kaj kompreneble la kimra - la unua lingvo de la plimulto de la Gwynedd-popolo - juste okupas signifan lokon en la instruplano.

Tamen, rilate la administracion, oni diras ke la gepatra lingvo ricevas malpli ol justan atenton. Formularojn kaj leterojn nur anglalingvajn senditajn de la loka eduka instanco citas la tiea Nacia Asocio de Instruistoj de Kimrio. La Asocio, kiu reprezentas trionon de la instruistaro de la graflando, atentigas ke ĉiuj unuagradaj instruistoj kaj la plimulto de iliaj kolegoj en la duagradaj lernejoj parolas kimre.

INCITAS LA POPOLON . . . .

En la plej grava urbo de Katalunio okazis duobla skandalo: S-ro Soler Padró, membro de la urba konsilantaro de Barcelono, petis la konsenton paroli dumkunside katalune. Bazante sin sur leĝo de 1930, do de antaŭ la aŭtonomiĝo de Katalunio, la Konsilantaro malpermesis aplikon de tiu ĉi lingvo. La sama konsilantarano, do nun kastilie, prezentis la proponon ke la Urbo buĝetu 50 milionojn da pesetoj (t. e. proksimume 2 milionoj da guldenoj) por subvencii la "Katalunan Kultur-Fondaĵon" cele al instruado de la kataluna lingvo. La debato daŭris tiupunkte tri horojn, la proponinto reduktis la petitan sumon al 10 milionoj da pesetoj, kaj la Konsilantaro ..... malakceptis la tuton: 18 voĉoj kontraŭ la propono, 9 por ĝi.

La katalunoj estis, ja estas indignitaj. Multaj kulturaj institucioj protestadis, kaj la fama verkistino Maria Aurèlia Capmany diris i. a.: "La sola afero, kiun oni povas postuli, estas ke oni eloficigu lin [t. e. la konsilantaranon de ŝia loĝ-kvartalo]."

Sub la impreso de la bolanta popolo, pluraj el la negative voĉdonintoj "malrigidiĝis" kaj sciigis ke ili repripensos la aferon. Laŭ POBLE ANDORRÀ de 09. 03. 75, tamen ili ne repripensu, ne rekonsideru, sed simple ..... d e m i s i u. Ĉar ili ne reprezantas la publikon kaj ne defendas ĝiajn interesojn.

Nu, kion diri de ekstere? Unue, teorie, efika subteno al kulturaj aktivecoj devus esti unuaranga tasko por ĉiuj publikaj institucioj, tiom pli ke temas vere pri evito de danĝero por tuta regiona kulturo. Fakte, 50 milionoj el buĝeto de 11 miliardoj ne estas esenca parto. Due, iel estas mirige ke la barcelonanoj atendis alian rezulton ol la ekestintan. Ĉar kiel la nuna reĝimo de Hispanio rezignu subite pri unu el siaj fortresoj: la oficiala ekskluziva uzado de la "nacia" lingvo - la kastilia? Sen voli diskuti ĉi tie pri la demando, ĉu estas science trafe nomi Hispanion de 1939 faŝisma ŝtato, ŝajnas tamen adekvate diri ke koncerne la regionajn lingvojn la reĝimo de Francisko Franko praktikas kulturan faŝismon. Tion plej-scias la koncernataj katalunoj, vaskoj kaj galegoj, kaj ili senĉese klopodadas deskui la pezegan jugon. La popola bolado montras ke la homoj pli kaj pli konscias pri siaj rajtoj, devoj kaj ..... ebloj.

+ + + + + + + + + + + +

PROVIZORA MALSUKCESO

La 2-an de marto 1975 okazis elektoj por la provinca parlamento de Karintio (Aŭstrio). Krom la socialistoj, konservativuloj, liberaluloj kaj komunistoj prezentis sin ankaŭ slovenisma partio: "Koroŝka Enotna Lista / Kärntner Einheitsliste" (= Karintia Unuec-Listo). Ties ĉefkandidato estis d-ro Pavel Apovnik, kiu akiris nur 6.130 voĉojn, dum 7.800 necesis por unu seĝo.

==

Etnismo - INFORMILO PRI ETNAJ PROBLEMOJ

Eldonanto kaj responsa redaktoro:
Uwe Joachim Moritz, Feldstr. 38, D - 519 STOLBERG 8 (FR Germanio),
tel.: 49 - 2402 - 72336, poŝtĝirkonto: 23 26 12 - 306 Hannover; kotizo por 1974: 5,-- GM.
Noto: Tiu ĉi estas la lasta el la tri numeroj de 1974 kaj tial aperas sub la dato de 31. 12. 1974, kvankam la efektiva dato estas 19. 03. 1975.